

Jari Myllykoski vas ym.

Lakialoite laiksi rikoslain 47 luvun muuttamisesta

Eduskunnalle

Tässä lakialoitteessa esitetään lisättäväksi työrikoksia koskevaan rikoslain 47 lukuun uusi lainkohta, jossa säädetään sakko- tai maksimissaan kuuden kuukauden vankeusrangaistuksesta, mikäli työnantaja tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo työsopimuslain 2 luvun 7 §:n perusteella noudatettavan yleissitovan työehtosopimuksen tai työnantajaa työehtosopimuslain 4 §:n perusteella velvoittavan työehtosopimuksen palkkaa koskevia määräyksiä.

Työntekijöiden palkkaehdoista määrätään Suomessa pääasiassa työehtosopimusten kautta. Työnantajaliittoon järjestäytynyt työnantaja on velvollinen noudattamaan kyseisen alan työehtosopimusta työehtosopimuslain 4 §:n perusteella (ns. normaalisitovuus). Järjestäytymätön työnantaja puolestaan on velvollinen noudattamaan alalla yleisesti noudatettavan valtakunnallisen työehtosopimuksen (ns. yleissitova työehtosopimus) määräyksiä työsopimuslain 2 luvun 7 §:n perusteella. Mikäli työsuhteessa ei tule sovellettavaksi normaalisitovaa tai yleissitovaa työehtosopimusta, noudatetaan työsopimuslain 2 luvun 10 §:n mukaista määräystä, jonka mukaan työntekijälle on maksettava "tavanomainen ja kohtuullinen palkka".

Alipalkkauksella tarkoitetaan edellä mainittujen työehtosopimusten määräyksiä alempien palkkojen maksamista. Alipalkkausta on myös sairastajan palkan tai työntekijälle kuuluvien palkanlisien jättäminen maksamatta. Siihen voi liittyä myös sosiaaliturva- ja eläkemaksujen maksamatta jättäminen. Alipalkkausta ilmenee useilla aloilla, kuten palvelu- ja rakennusaloilla ja teollisuudessa. Alipalkkauksen kohteena on usein ulkomailta tullut työntekijä, joka ei tunne Suomen työmarkkinoiden lainsäädäntöä ja oikeuksiaan. Alipalkkauksesta seuraa työntekijälle ansioiden jääminen pieneksi ja julkiselle taloudelle verotulojen ja eläkemaksujen menetyksiä.

Alipalkkausta esiintyy monesti laajojen alihankintaketjujen yhteydessä. Uusimpana tapauksena julkisuuteen nousi Turun telakan omistavan Meyer Turun alihankkijayrityksissä paljastuneet puutteet erityisesti palkkauksessa ja työaikamääräysten noudattamisessa. Räikeimmissä tapauksissa työntekijöille oli maksettu vain 2—3 euron tuntipalkkoja, joita oli kompensoitu päivärahoilla. Tällainen menettely paitsi rikkoo työntekijän oikeuksia työehtosopimuksen mukaiseen palkkaan myös aiheuttaa yhteiskunnalle verotulojen menetyksiä.

Meyer Turun kaltaiset vastuulliset yritykset pyrkivät torjumaan aktiivisesti harmaata taloutta omalla toiminnallaan. Alihankintaketjut ovat kuitenkin niin laajoja, että yksinomaan yritysten

Lakialoite LA 83/2016 vp

oma työ ei riitä, vaan tarvitaan alipalkkauksen yksiselitteisesti kriminalisoivaa lainsäädäntöä ja tehokasta valvontaa.

Tällä hetkellä alipalkkauksen vakavat muodot on kriminalisoitu, mikäli ne täyttävät työsyrynnän (rikoslain 47 luvun 3 §) tai kiskonnantapaisen työsyrynnän (3 a §) tunnusmerkit. Joissain tapauksissa voi soveltua myös petoksen rangaistussäännös (rikoslain 36 luvun 1 §). Työsyryntää on esimerkiksi se, että ulkomaalaiselle työntekijälle maksetaan liian alhaista palkkaa. Kiskonnantapaisista työsyryntää on esimerkiksi se, että työntekijälle maksetaan muihin työntekijöihin nähden huomattavasti alemmaa palkkaa tai sovelletaan muuten huonompia työehtoja.

Alipalkkausta on esitetty kriminalisoitavaksi aiemmin esimerkiksi kansanedustaja Antti Lindtmanin lakialoitteella (LA 15/2012 vp) ja kansanedustaja Maria Tolppasen lakialoitteella (LA 36/2013 vp). Oikeusministeriössä on puolestaan katsottu, että olemassa olevat työsyrynnän, kiskonnantapaisen työsyrynnän ja petoksen kriminalisoivat säädökset riittävät alipalkkauksen torjumiseen. Tämä tulee ilmi esimerkiksi kansanedustaja Johannes Koskisen kirjalliseen kysymykseen (KK 77/2014 vp) annetussa silloisen oikeusministerin Anna-Maja Henrikssonin vastauksessa, jossa todettiin, että edellä mainittu alipalkkauksen muotojen kriminalisointi riittää eikä lakiin tarvita yleistä alipalkkauksen kriminalisointia.

Olemassa oleva lainsäädäntö jättää kuitenkin tilaa alipalkkaukselle. Esimerkiksi eräässä Olkiluodon ydinvoimalatyömaan ulkomaalaisia työntekijöitä koskeneessa alipalkkausasiassa Länsi-Suomen syyttäjänvirasto jätti 9.12.2013 (päätös 13/2956) syyttämättä työnantajan työsyrynnästä. Kyseisessä tapauksessa Lounais-Suomen aluehallintovirasto katsoi työsuojeluviranomaisena, että puolalainen yritys oli maksanut työntekijöilleen tuntipalkkoja, jotka alittivat työehtosopimuksen ja työn vaativuusluokituksen mukaisen palkan. Lisäksi työnantaja oli laiminlyönyt ylitöiden määrän seuranta ja jättänyt maksamatta erilaisia lisiä ja päivärahoja. Työsuojeluviranomainen katsoi, että yhtiö oli syyllistynyt kiskonnantapaiseen työsyryntärikokseen tai ainakin työsyryntärikköseen.

Kihlakunnansyyttäjä totesi ratkaisussaan, että "liian pienen palkan ja syryntäperusteen välisen yhteyden osoittaminen ulkomaalaista työnantajan ja lähetettyjä työntekijöitä koskevassa asiassa on yleisesti ottaen ongelmallista". Päätöksessä vedottiin myös työoikeuden professori Seppo Koskisen asiantuntijalausuntoon, jonka mukaan "pelkästään se, että ulkomaalainen työnantaja maksaa kaikille ulkomaalaisille työntekijöilleen työehtosopimuksen alittavaa palkkaa, ei sellaisenaan ole kiellettyä työsyryntää, vaan sopimusrikkomus. Tietämättömyys työntekijän asemasta ja oikeuksista sekä työnantajan velvollisuuksista Suomessa, tietämättömyys suomalaisesta sosiaaliturvasta (työttömyys), kielitaidottomuudesta johtuvat ongelmat tai taloudellinen ja muu ahdinko eivät tee alipalkan maksamisesta rikosta silloin, kun alipalkkaa maksetaan tasapuolisesti kaikille työntekijöille."

Valtakunnansyyttäjänvirasto ei muuttanut kihlakunnansyyttäjän päätöstä ratkaisussaan 25.2.2014 (Dnro 538/21/13), kun Lounais-Suomen aluehallintovirasto haki syyttämättä jättämispäätökseen muutosta.

Lakialoite LA 83/2016 vp

Edellä oleva ratkaisu osoittaa, että rikoslain syrjinnän ja kiskonnantapaisen työsyRJinnän kautta rangaistavaksi tulee liian pieni osa alipalkkauksesta. Tämän vuoksi tarvitaan lainsäädäntöön yksiselitteinen kirjaus alipalkkauksen kriminalisoinnista.

Alipalkkauksen jättäminen rangaistavuuden ulkopuolelle on omiaan vääristämään markkinoita. Vaikka vastuulliset yritykset voivat saada imagoetua oma-aloitteisesta harmaan talouden torjunnastaan, tuottaa lainsäädännön määräysten kiertäminen joillekin yrityksille lyhyen aikavälin kustannuskilpailukykyhyötyä. Joillakin aloilla tämä johtaa siihen, että työehtoja noudattavien yritysten on vaikeaa saada urakoita. Suomalaisten työntekijöiden mahdollisuus työllistyä heikkenee, jos urakat päättyvät alipalkkausta harjoittaville ja ulkomaalaista työvoimaa käyttäville yrityksille. Tällä on negatiiviset kerrannaisvaikutukset Suomen kansantalouteen muun muassa työttömyysturvamenojen lisääntymisen ja verotulojen ja eläkemaksukertymän vähentymisen myötä.

Työehtosopimuksen määräysten alittavan palkan maksaminen tulisi asettaa rangaistavaksi teoksi lisäämällä työrikoksia koskevaan rikoslain 47 lukuun palkkarikosta koskeva kohta, jossa säädettäisiin sakko- tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus, mikäli työnantaja tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo työnantajaa koskevan yleissitovan työehtosopimuksen palkkaa koskevia määräyksiä. Kriminalisoinnilla olisi alipalkkausta ennaltaehkäisevä vaikutus, ja se takaisi, että suomalaisessa alihankintaketjussa toteutuvat reilut ja lainmukaiset työehdot. Lisäksi viranomaisten välistä yhteistyötä, koulutusta ja valvontaresursseja tulee lisätä.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

rikoslain 47 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään rikoslain (39/1889) 47 lukuun uusi 3 b § seuraavasti:

47 luku

Työrikoksista

3 b §

Alipalkkausrikos

Työnantaja tai tämän edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo työehtosopimuslain (55/2001) 2 luvun 7 §:n tai työehtosopimuslain (436/1946) 4 §:n sisältämää palkanmaksuvelvoitettaan, on tuomittava *palkkarikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Lakialoite LA 83/2016 vp

Tämä laki tulee voimaan _____
päivänä _____ kuuta 20 ____.

Helsingissä 21.10.2016

Jari Myllykoski vas
Annika Lapintie vas
Hanna Sarkkinen vas
Anna Kontula vas
Li Andersson vas
Matti Semi vas
Paavo Arhinmäki vas
Markus Mustajärvi vas
Aino-Kaisa Pekonen vas
Silvia Modig vas
Kari Uotila vas